

tendum est, quia illæ alibi præstari non poterant, alioqui si æstimatio deberetur, agendum foret ubi major pars hæreditatis reperiretur: & ita docet Glossa in dicta lege Titia, verb. Magis, quod hæres cogitur tessera emere, si possit. Idem fulcitur ex l. fideicommissa 11. §. Si seruo, ff. de legat. 3. in qua Consultus pendit militiam ipsam, quæ legata est, non æstimationem: nam quoad istam nil referret, an esset servus, cui militiam emi jubebatur, aut quod testator conditionem ejus cognoverit, aut ignoraverit, ut fideicommissum deberetur, ut per se notum est. Hoc quod de tessera præmissum est, ad legatum frumenti pariter spectat, etenim ut in dicta lege 2. dicitur, hæres illud emere cogitur; sed si id non inveniatur, quia forte in regione non colligitur, aut dominus pretium nimium exegerit, soluta æstimatione, ille liberabitur. Nec quia tessera à Republica vel Principe esset emenda, non ipsa, sed æstimatio legata censetur, aliàs quoties res aliena relinquatur, diceretur pretium legatum, quia hæres nisi eam quærat, solvere non valet, dicta lege Non dubium, §. ultimo, dicto §. Si res aliena: quod nullus admittet, alioqui res aliena extincta, quæ legata est, non liberaretur hæres, prout liberatur, §. Si res legata, Institut. de legatis. Nec distinguendum est quasi aliud sit emere à privato, & aliud à Principe; quia ubi res venalis est, nihil interest: præterquam quod supra, num. 107. assertum est, tesseras à privatis vendi, non à Principe, vel Republica. Ex quibus deducitur, quod sicut legato frumento, ipsum est quod debetur principaliter, non æstimatio: ita ubi tessera relinquatur, idem tenendum erit.

148 Nec adversatur Paulus in dicta lege Mortuo bove, §. 1. ubi ait, æstimationem legatam videri, si tessera, vel militiam relinquatur; quia non abs re usus est verbo *Videtur*, quod indicat impropriam, & quod secluso eo casu aut simili, tessera ipsa verè legato continetur, argumento legis *Qui actionem* 15. juncta Glossa ibi, *Non videtur* 13. ubi Ricard. ff. de reg. jur. l. 3. §. ult. in fin. ff. quibus ex caus. in possess. cat. l. Scribarios 16. C. de testam. milit. & ibi Gothofred. Joan. Daut. de testament. num. 114. & alii, quos dat Oroz. de apicibus jur. lib. 4. cap. 4. num. 6. Quare in d. l. Titia Scio, comparative inquit, legatum tessera magis in quantitate, quam in corpore consistere, ut rectè Accursius observavit ibi. Ex quibus fit, ut quanvis quoad transmissionem, & acquisitionem, legata tessera censetur æstimatio legata, quia in effectu quantitas relicta est, nempe frumentum; quoad alios tamen juris effectus, veluti ut compellatur hæres emere, tessera ipsius tanquam corporis ratio habetur, ut ex præmissis numero proximo apparet.

Ibi: Siquidem aliter haberi non potest.

De tribu procul dubio verum est, per quam jus civitatis conferebatur plenissimum. Vide supra, num. 102. De tessera frumentaria num à privato vendi possit? Lege superius tradita, num. 107. quæ cum nemine duce per discursum induxerimus, facile alterius rectius sentientis judicio subjiciemus.

Ibi: Quæ quidem tribus.

Quoad tribum planè procedit: quoad tessera potest ambigi, perpenis iis quæ tradidimus num. 107.

Ibi: Secundo sequeretur.

Rectè D. Covarruv. advertit, inepta enim **149** esset dubitatio in utroque textu, si simpliciter frumentum, aut vas ad metiendum esset relictum: sed quia jus personale legatum est, quod à frumento percipiendi distinguitur, ut assertum est num. 146. ambiguitati locus fuit. Præterea est & altera ratio dubitandi in d. l. Mortuo bove, §. 1. quia videbatur tessera frumentaria quasi alimentorum nomine data, quæ mortuo legatario non debebantur. Alioque si nullum existeret dubium, ut quid lex, quæ debet pro aliqua dubitatione tollenda deservire? l. Quod Labeo 9. ff. de Carbonian. edict. l. 1. in fin. ff. ad municip. Gloss. verb. De eo, in d. l. Quod Labeo, Argel. de legitim. contradict. quest. 20. num. 44. Cevall. commun. quest. 780. num. 87. Sed sunt plura jura, in quibus quoad juris quæstionem difficultate, seu dubio omnino carent: tamen cum interrogantes jurisprudentiæ ignari ambigerent, consulabant Consultos, qui de jure aperto, & indubitabili responderunt. Ita Bart. in l. Ubicumque, num. 10. versic. Ultimo opponitur, ff. de interrogator. action. quem refert, ac sequitur Menoch. conf. 197. num. 60. ubi leges expendit. Adde Olan. Paralipom. lib. 2. cap. 10. num. 31. & 32.

Ibi: Practicus ergo observabit.

Quæ militiæ apud Romanos fuerint venales, **150** asserimus supra, lib. 2. cap. 19. num. 61. & 62. Sunt in Indiis Occidentalibus numera haud pauca, quæ authoritate Regia vaneant, in quibus hæc omnia concurrunt, & huic militiæ adscribi possunt: pleraque versantur circa administrationem, & custodiam patrimonii regii, & eis fungentes vulgo dicuntur *O si iales Reales*, & qui ab his & aliis rationes exigunt, vulgò *Contradores*, similiter ad eandem militiam pertinent: quod hac tempestate cogentibus publicis necessitatibus inductum est, olim enim gratis Rex officia hujusmodi concedebat. Solent tamen pretio comparari, quod ista munera perpetuo in familia emptoris permaneant.

Ad Num. 13.

Potest dici, Scævolum meminisse viri clarissimi, **151** quia sic contigit, non propter specialem rationem, quæ in eo reperiretur; etenim si civis Romanus foret, jusque suffragii obtineret, illi tribus inutilis prorsus erat, nec posset comparari. At dubium est, si hæres liberti ejusdem esset conditionis, nec in tribus relatus, an illi necessariò tribus emi deberet, vel successor patroni, æstimatione præstita, liberaretur? Et negativè respondendum videtur, argumento legis *Qui usufructum* 43. §. fin. in fin. ff. de usufruct. l. Si usufructus 6. ff. de usufruct. legat. juncta Glossa in l. Quæsitum 44. ff. de usufruct. Et rationem, quam reddidit Pomponius in dicta lege *Si usufructus*, æquè convenit casui, de quo agimus; alia enim tribus esset, quæ emenda erat liberti ex voluntate testatoris, & alia quæ compararetur

retur liberti successor. Quare æstimatio cum utilitate tribus, sicut decidit Scævola, cuique liberti hæredi deberetur, maximè cum in emptione tribus, cum jus sit vitalitium, ratio ætatis ejus; cui comparabatur, habenda foret, ut colligitur ex l. Hæreditatum 68. ff. ad leg. Falcit. Vide tamen D. Covarruv. infra, versic. Respondi deberi.

Ibi: Verum ipse in hoc responso.

152 Est animadvertendum, quod Magistratus populi Romani, qui majores vocabantur, de quibus latè Rosin. de antiquitat. Roman. lib. 7. cap. 2. cum sequentibus, ordinem quemdam, ac distinctionem inter se habuerunt, ita ut alii aliis præferrentur, authent. de appellation. §. Similique modo, collat. 4. quare diversis nominibus singuli dignitatum gradus decorabantur, erant enim Magistratus superillustres, illustres, spectabiles, ac clarissimi. Glossa verbo *Tribunum*, in l. 1. ff. de offic. ejus. Glossa verbo *Magnificentissimos*, in authent. Ut ab illustribus, collatione 5. de quo latè per Menoch. de arbitrar. casu 68. Petr. Gregor. *Synagmat. jur. lib. 47. cap. 12. à num. 11.* Calfiodor. lib. 6. *variarum specular. part. 1. lib. 1. tit. de jurisdict. omnium judic. Alciat. disjunction. lib. 3. cap. 4.* Joan. de Platea in l. 2. C. de comitibus rei milit. lib. 12. & in lege unica, Cod. de comitibus, qui provinc. reg. eodem lib. Ex quibus constat clarissimos fuisse Magistratus majores infimi ordinis, ut provinciarum Præsides, l. 1. Cod. de privat. carceribus, l. fin. §. ult. Cod. ad l. Ful. de vi. Glossa verbo *Spectabiles*, in dicto §. Similique modo, & aliæ Glossæ, ac DD. proxime laudati. Sed clarissimus dignitatem generalem esse, omnibusque Magistratibus convenire, scripsit Dec. in l. 1. num. 21. ff. de offic. ejus: quod verum est quatenus ipsi munere nobilitantur, ut statim tradetur.

Ibi: Siquidem Senatores Rome clarissimi erant.

153 Utrum Senatores Romani superillustres, illustres, aut clarissimi fuerint, fuscè disputat Menoch. sup. à num. 20. qui aliquando illustres & superillustres, aliquando clarissimos duntaxat fuisse resolvit, prout Senatus magis, aut minus autoritate pro temporum varietateungebatur. Quid de Senatoribus, ac Consularibus Principum hodie? idem edocet Menoch. num. 32. cum aliis.

Ibi: Sed et præter hos.

154 Hic observandum est ex Menoch. num. 51. quod obtinentes ornamenta, & prærogativas alicujus dignitatis, efficiebantur clarissimi, quanquam dignitas illa ex illustribus sit. Sic in l. 3. C. de proxim. sacror. scribarior. lib. 12. Comitibus primarum dispositionum honor consularis tribuitur, quos clarissimos esse asserit Menoch. et si Consules illustres prædocuerit. Aliud enim est, quid esse tale, & aliud haberi pro tali, prout diximus supra, lib. 3. cap. 11. n. 35.

D. de Faria Novæ Addit. ad Covar. Tom. II.

Ibi: Dicebantur et olim clarissimi.

Verbum *Clarissimi*, latè sumptum nobiles omnes complectitur, l. Femina 8. juncta Glossa ibi, verb. *Clarissimi*, ff. de Senatoribus, quo sensu accipiendum est in nostra lege Patronus; nam cuilibet nobili convenit, quod de clarissimo hærede liberti decisum est, cum tribu non egeat. Cum autem nobilitate decorati clarissimi essent, ideo filii Senatorum, ac clarissimorum Magistratum clarissimi vocabantur; nobiles etenim Romæ habebantur, qui majorum suorum imagines domi habere permittebantur: imagines verò collocabantur duntaxat eorum, qui Magistratum aliquem ex majoribus gesserant, de quo legas Rosin. lib. 1. cap. 19. ubi quod appellabantur novi, qui non antecessorum, sed proprias imagines habebant: reliqui ingnobiles. Adde Larreategui *selectar. disp. lib. 8. cap. 5. numer. 11.* Gothofred. in l. 5. ff. de curator. furios. Glossa in l. Speciosas 100. ff. de verbor. significat. quæ imagines in prima ædium parte cum titulis suis constituebantur, ut successores aspectu egregiorum parentum, ad illorum invitarentur virtutes. Rosin. sup. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 8. Earumque imaginum meminit lex *Lex quæ tutores*, §. Nec verò domum, ibi: *Majorum imagines, C. de administr. tutor.*

Ibi: Quod clarissimi forent incapaces.

Extra dubium est, quod clarissimi, sive nobiles **156** tribus legatam acquirere non poterant, cum pro sua conditione plenum jus civitatis cum latione suffragii obtinerent, forentque in tribus descripti, ita ut tale jus nec per censores illis auferri possit, quanquam aliud in plebeis servaretur. Rosin. lib. 6. cap. 10. vers. *Neque tamen*, Habenti autem tribus alia præstari nequibat, nullus enim in duplicem tribum, aut bis in eandem referri permittebatur, sicut nec duplex suffragium ferre, ut D. Covar. adnotat supra, num. 12. in fin.

Ibi: Suffragium tamen in eligendis Magistratibus.

Quod clarissimi in creatione Magistratum jus **157** suffragii non haberent, dubium videtur, nec ab aliquo observatum legimus, imò contrarium colligitur ex generalitate, qua de suffragiis ferendis ad constituendos magistratus loquitur Rosin. d. lib. 6. cap. 4. vers. *De iis autem*, & cap. 10. vers. *Hactenus igitur*, & cap. 17. vers. *Omnibus civibus*. Sed ignominia tribuebatur, si quis à latione suffragii arceretur. Rosin. d. cap. 17. versic. *Neque tamen.*

Ibi: Neque ex Reipublica, aut Principium largitione.

D. Covar. consequenter ad ea, quæ prædocuit **158** sup. n. 12. promiscue de tribu, ac de tessera verba facit: sed inter eas discriminis haud parum reperiri ostendimus n. 105. Quod autem tessera frumentaria plebeis tantum præberi solerent, deducitur ex Sueton. in August. cap. 40. dum inquit: *Ac ne plebs frumentationum causâ frequentius à negotiis avocaretur, ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit.*

159 De largitionibus Imperatorum, qui cum ipsis libebat, opiparis epulis, ac pecuniarum erogatione se magnificos ostentabant, ut populum tibi alligerent, agit Saliar. anno mundi 4002. in fin. & anno 4064. n. 7. tom. 6. Aliud forte dici posset, maxime perpenfis iis, quæ de missilibus D. Covar. hic refert, inter quæ, ac donativa imperatorum, seu congiaria nulla differentie ratio excogitari potest. Nec contrarium suadet ex responso Scævolæ in nostra lege Patronus: dubium enim secundum de imperialibus liberalitatibus non versatur circa personam clarissimi, propter ejus incapacitatem; sed ambigebatur, an æstimationis usuræ, vel tribus commoda deberentur ob moram, quod in nomine cujusque conditionis, qui liberto successisset, similiter dubitaretur.

Ibi: Sic sanè dubium erat.

160 Si vera sunt quæ supra, num. 151. adnotavimus, aliunde ratio dubitandi in textu nostro proveniebat, scilicet quia si statim juxta voluntatem patroni tribus emeretur liberto hæredi suo, hic non pretium tribus, sed tantum utilitatem imperialium largitionum, & alia commoda relinquere, cum jus suffragii personale esset, quod cum persona extinguebatur, pecuniâ pro eo soluta penes Principem, vel Rempubicam venditricem permanente, quod compertum est, ac observat D. Covar. sup. num. 12. in fin. tamen cum propter moram successoris patroni libertus jure suffragii, ac pleno jure civitatis potius non est, æstimationem tribus, quæ emptâ non est, ad proprium transitit successorem, quibus junges tradita num. 108.

161 Multo minus ratio dubitandi ad posteriorem nostræ decisionis partem respexit personam hæredis liberti; idem enim dubium emergeret in alio quovis, etiam plebeo successore. Et quidem videbatur deberi usuras æstimationis tribus, cum illa censeretur legata, ut in tessera respondit Paulus in lege Mortuo bove 50. §. 1. l. Tertia Scio 89. ff. de legat. 2. at contra Scævola resolvit, quia non pretium tribus, sed ipsa relicta fuit, ideoque non usuræ, sed commoda tribus, ut fructus ejus, tribuuntur liberti successori. Adde quæ præmissimus num. 108.

Verf. Respondi deberi.

162 Huc spectant permisa num. 151. quæ fortè cum D. Covarruv. possent limitari ex voluntate testatoris in hærede filio liberti, de quo tamen dubito: sed si talis limitatio admittatur, obtinebit cum filius liberti similiter fuerit manumissus. Quapropter sicut pater tribu careret, alioquin si à liberto manumissio genitus sit, inutilis ei foret alia tribus, cum civis Romanus cum pleno jure civitatis nasceretur, nisi matris conditio obsisteret; omnes enim qui natiuitate cives Romani erant, in tribus referebantur. Olan. in suo Paralipom. lib. 5. cap. 12. num. 10. & 23.

Ad Num. 14.

163 Pro intellectu doctrinæ Bartoli, hujusque loci elucidatione admonendi sumus, quod legata vel in dando, vel in faciendo consistere possunt, lege Mortuo bove 50. §. ult. ff. de legat. 3. l. Fideicommissa 11. §. fin. ff. de legat. 3. §. Tam autem, versic. Sed & tale, Institut.

eodem, ubi Pichard. Arnold. Vin. num. 5. Jul. Paul. lib. 3. Sentent. cap. 6. Cum autem hæres ad factum damnatur, cogitur præcisè facere, scilicet quod iustum est, nec soluta æstimatione liberatur, d. l. Fideicommissa, §. ult. & facit lex 25. tit. ult. p. 3. Ant. Gom. variarum lib. 2. cap. 10. num. 22. versic. Tertius casus, ubi dat Bart. & alios ex antiquis, Osuald. ad Donell. lib. 15. cap. 3. lit. A, Pichard. ac Vin. ubi proximè. Quod in obligationibus facti ex contractibus ortis alter se habet; nam debitor ad factum compelli præcisè nequit, sed æstimatione facti satisfacit, ne alias genus quoddam servitutis induceretur, & ita de jure communi à plerisque receptum est per legem Si quis ab alio 13. §. fin. ff. de re judicat., & alia jura, quæ congerit Gloss. ibi verbis. Obligationibus, de quo sic tenentes consulas D. Covar. in cap. Quævis pactum, part. 1. §. 4. n. 11. de pact. in 6. Ant. Gom. d. n. 22. Donell. & Osuald. ubi nuper, Card. Mant. de tacit convent. lib. 14. tit. 32. num. 1. Leotard. de usur. q. 71. n. 2. Parlador. quotidianar. lib. 1. cap. 6. in princip. & in §. 2. num. 1. Guttier. de juram. confirmator. part. 1. cap. 39. num. 1. Carleval. de judic. tom. 1. tit. 1. disp. 2. num. 1021. & tom. 2. tit. 3. disp. 3. num. 2. ubi plurimi. Sed contrarium, & forsan verius, tuentur Cujac. in l. Stipulationes non dividuntur, ff. de verb. oblig. Castill. de usufruct. cap. 13. d. n. 13. Pichard. in princip. n. 62. Inst. de obligat. & in §. Si finium regundorum, Inst. de offic. judic. & in tract. de individ. cap. 12. num. 196. cum seq. Corral. miscellan. lib. 2. cap. 3. num. 4. Menchac. illustr. lib. 1. cap. 25. n. 33. Molin. de just. disp. 562. num. 4. & alii apud Osuald. & Cardinal. d. disp. 3. num. 9. Quæ sententia de jure regio à nostratibus magis recepta est, ut ex allegatis constat, apud quos oppositæ opinionis limitationes traduntur, præsertim apud Guttier. num. 5. in fin. ubi rectè, & æquè docuit, quando compulsio ad factum admittenda non sit. Quibus autem modis quis ad factum constringatur, fuse tradit Carleval. dict. disp. 3. à num. 27.

164 Quibus cognitis, tenendum est adversus Bartolum cum D. Covar. quod legatum, de quo in nostra lege Patronus, non consistit in faciendo, sed in dando, quia quoties aliquid præstandum est legatario, seu creditori, est factum hæredis, vel debitoris admisceatur, non censetur obligatio facti. Arnold. Vin. in §. ult. n. 3. Inst. de verb. obligat. & assentitur Osuald. ubi proximè. Unde cum patronus juberet, ut liberto tribus emeretur, licet hæredis, qui erat comparaturus; factum desideraretur, legatum in faciendo non consistit.

Ibi: Et ideo post moram ad interesse.

Hæc Bartoli assertio vulgare axioma apud DD. est, qui asserunt, in facti obligationibus post moram succedere obligationem ad interesse, ut videre est apud laudatos nuper, num. 163. quasi jam extincta facti obligatione: quod duplici ratione D. Covar. refellit quoad speciem textus nostri. Prior est, quia in obligationibus facti post moram non debetur nisi æstimatio facti, non interesse extrinsecum. Pichard. in disp. de mor. num. 165. Parlador. dict. cap. 6. §. 2. num. 10. Scævola autem commoda tribus præter pretium ejus præstanda dedit: ideo forrè in obligationibus facti propter moram extrinsecum interesse non præstat, quod

quod illa neque die, neque homine interpellante contrahitur per lapsum temporis, quo boni viri arbitrio factum potuit exhiberi, l. Si insulam 84. l. Stipulationes 72. §. ult. Laotard cum aliis de usur. quest. 83. num. 27. Card. Mant. de tacit. convent. lib. 4. tit. 34. num. 5. vers. In secundo autem casu: ætque ita æquum est, ut minus noceat mora, quæ facilius absque interpellatione contingit. Perior ratio contra Bartolum est, quoniam quoad libertus vixit, hæres etiam post moram ad emendam tribus tenebatur; nam est legatum istud in faciendo consistere concedamus, præcisè tamen cogi posset hæres ad factum, adhuc admittit communi opinione, de qua supra n. 163. quæ ut ibidem probavimus; non obtinet si quis ex præcepto testatoris facere iustus sit, nisi cum factum præstari impossibile sit, tunc enim necessario subrogatur æstimatio, l. 3. tit. 14. part. 5. ubi Gregor. Lop. gloss. 4. Castill. ubi. sup. Guttier. dict. cap. 59. num. 5. vers. Secundo limitatur. Quibus perpenfis, & quæ sunt supra num. 151. nihil interest quod hæres gravatus ad emendam tribus, ad dandum, vel faciendum obligatus esse dicatur, cum utroque modo, dum vixit libertus, ad tribus agere possit: eo autem extincto, successor ipsius ad æstimationem, & emolumenta duntaxat ut Scævolæ placuit.

Verf. Commoda, & principales liberalitates.

Quæ ista sint, habes supra n. 103.

Ibi: Nam sicut tessera frumentaria.

166 Vide supra, num. 104. Sed aliud fuisse tessera frumentaria, sive nummaria; quæ singulis mensibus continuo distribuebantur; & aliud liberalitates imperiales, quæ extraordinariae erant, & pro temporum opportunitate fiebant, ut constat ex prædictis num. 103. 104. & 159.

Verf. Respondi quicquid ipse.

167 Sed investigandum nobis D. Covar. reliquit cur potius commoda tribus, quàm usuræ æstimationis deberentur? Et juxta quod prænotatum est supra num. 108. dicendum est, quod in nostro casu à principio legatum non est tribus pretium, sed ipsa, nec post moram subrogata fuit æstimatio, vivo liberto, sicut assertum est num. 165. quare cum pecunia nunquam fuerit in obligatione, usuræ præstari non possunt, sed commoda tribus, quæ debebantur tanquam illius fructus.

SUMMARIUM.

- 1 De intellectu textus §. Si quis, Inst. de inutilibus stipulat.
 - 2 Vox Hippocentaurus, quid significet, ac de ipsius etymologia.
 - 3 Verbum Hippocentaurus, apud Justinianum in d. §. At si quis, qualiter accipiendum.
 - 4 Hippocentaurus ex homine & bruto an procreari possit? Negativa traditur, ibid.
 - 5 Assertiva probatur.
 - 6 Licet hippocentaurus ex homine & bruto ederetur aliquando, non possent tamen tot in lucem prodire, ut multiplicatio subsequeretur.
- D. de Faria Novæ Addit. ad Covar. Tom. II.

7 Utrum mulier torqueri possit, quæ peperit monstrum formâ humanâ & brutali permixtum? Et quid de pastore, si ovis similem fetum ediderit.

8 Hippocentauri descriptio.

9 De alio hippocentauri fit mentio.

10 De Satyris, remissivè.

11 Hippocentaurum existere posse, quomodo verum sit, aut falsum.

12 Nomina Lapitharum, qui in Thessalia in arcendis tauri excelluerunt, remissivè.

13 Fabula Hippocentaurorum narratur, & Ixionis pœna.

14 De Satyro qui D. Antonium Abbatem per eremum divagantem dicitur alloquutus.

Hippocentaurus an in rerum natura aliquando extiterit, aut existere possit, ad interpretationem textus in §. At si quis, Inst. de inutilibus stipulat.

CAPUT II.

AD disquirendum de natura, & existentia hippocentaurorum invitat Justinianus in princip. Inst. de inutilibus stipulat. ubi inquit: At si quis rem, quæ in rerum natura non est, aut esse non potest, dari stipulatus fuerit, veluti Stichum, qui mortuus sit, quem vivere credebat, aut hippocentaurum, qui esse non possit, inutilis erit stipulatio. Ex quo textu duo deducuntur, & quod stipulatio hippocentauri non subsistit, quod antea Celsus tradiderat in l. Si ita stipulatus 95. ff. de verb. oblig. & quod hippocentaurus existere naturaliter non potest. Verum adnotare oportet cum Pichard. in eod. princip. ac Arnold. Vin. ibid. num. 3. nihil interesse ad consistentiam obligationis, quod hippocentaurus in rebus humanis reperitur; nam est extiterit, inutilis foret stipulatio, cum ille in commercio non sit; de cujus existentia dubitatur: quis enim unquam audivit, hippocentaurum venditum, aut quam æstimationem promissor pro eo, quem dare non valet, exsolvit? Quæ autem extra commercium sunt, inutiliter stipulatione continentur, §. Idem juris, Inst. de inutilibus stipul. l. 20. tit. 11. part. 5. & illud dicitur in commercio esse, quod frequenter apud homines alienari solet, d. l. 20. ibi: Qualquiera cosa que sea en poder de los omes, e acostumbrada de enagenarse entre ellos, puede ser prometida. Unde qui hippocentaurum promittit, nihil agit, sive ille in rerum natura sit, sive non, cum quoad vinculum obligationis idem sit stipulari rem, quæ neque est, nec esse possit, ac quod extra commercium existit, ut observat Vin. in d. §. Idem juris, in princ. Imò si quis stipuletur centum si intra annum hippocentaurum promissor non præstet, statim ad quantitatem agere poterit non minus quàm si dictum fuerit: Si celum digito non tetigero, argumento legis. In illa stipulatione §. ff. de verb. oblig. §. Si impossibilis, Inst. de inutilibus stipulat. Aliud juris erit si quis hippocentaurum promittat, & ni dederit, decem præstare, quia pœnam non poterit creditor exigere Cujac. in d. l. Si ita stipulatus.

Ut autem innotescat, quid sit hippocentaurus, quem in rerum natura existere posse inficiatur Imperator, sciendum est quod in Thessalia fuerunt homines Lapithæ nuncupati, qui primi usum equitandi invenerunt: isti postea Centauri nuncupari cœperunt ab arcendis, & stimulantibus tauris, qui Thessaliam sub Ixione rege truculenter